

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

กลุ่มผลประโยชน์กับการส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรม

จัดทำโดยนายฐนนท์ศรณม์ เลิศฤทธิ์ศิริกุล
รหัส

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 5
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

กลุ่มผลประโยชน์กับการส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรม

นายฐนนท์ศรณ์ เลิศฤทธิ์ศิริกุล¹

บทคัดย่อ

หลักนิติธรรมเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่สำคัญสำหรับที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้กลุ่มผลประโยชน์เป็นอีกตัวแสดงหนึ่งที่สำคัญและจำเป็นในการทำให้ความต้องการของกลุ่มไปสู่นโยบายสาธารณะ แม้กลุ่มผลประโยชน์ส่วนใหญ่อาจเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันเพื่อเรียกผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มของตน แต่ก็ยังมีกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มที่รวมตัวกันโดยจุดมุ่งหมายเพื่ออำนวยประโยชน์สาธารณะ เช่น เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรม โดยอาจพบเห็นได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนการดำเนินคดีการต่อต้านคอร์รัปชัน และดำเนินการตรวจสอบการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย

คำสำคัญ หลักนิติธรรม, กลุ่มผลประโยชน์, สิทธิในการต่อสู้คดี, คอร์รัปชัน, การกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย

¹ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ภูเก็ต ไอลแลนด์ มารีน่า จำกัด

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	4
หลักนิติธรรม (Rule of Law)	5
กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups)	8
กลุ่มผลประโยชน์กับการส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรม	9
- กลุ่มผลประโยชน์ที่ให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนการดำเนินคดี	10
- กลุ่มผลประโยชน์กับการต่อต้านคอร์รัปชัน	14
- กลุ่มผลประโยชน์ที่ดำเนินการตรวจสอบการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย	15
สรุปและข้อเสนอแนะ	17
บรรณานุกรม	19

บทนำ

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งซึ่งมีนักคิดกล่าวถึงหลักนิติธรรมเป็นจำนวนมาก และอาจกล่าวได้ว่า หลักนิติธรรมเป็นหลักที่ส่งเสริมให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการจำกัดการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐให้อยู่ภายใต้กฎหมาย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

นอกจากมุมมองทางนิติศาสตร์แล้ว ในทางรัฐศาสตร์มีสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวขับเคลื่อนและมีบทบาทสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ กลุ่มผลประโยชน์ ถึงขนาดมีคำกล่าวว่า หากไม่มีกลุ่มผลประโยชน์แล้ว ประชาธิปไตยที่แท้จริงก็ไม่อาจแบ่งบานได้ เนื่องจากกลุ่มผลประโยชน์มีบทบาทสำคัญในการผลักดันความต้องการของสมาชิกของกลุ่มให้เป็นรูปธรรมในนโยบายของรัฐ หรือการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้ง ในกระแสประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมดังในปัจจุบันนี้ กลุ่มผลประโยชน์ยังสามารถทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐขององค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้อีกด้วย

รายงานการศึกษานี้มุ่งศึกษาบทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ต่อการส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมของประเทศไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเล็งเห็นความสำคัญในการดำเนินการของกลุ่มผลประโยชน์ต่อหลักนิติธรรม โดยในหัวข้อแรกจะกล่าวถึงหลักนิติธรรม แนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรม และหลักนิติธรรมในประเทศไทย จากนั้นจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มผลประโยชน์และการส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรม โดยมีการยกตัวอย่างกลุ่มผลประโยชน์ที่ดำเนินการในลักษณะเป็นรูปธรรมที่มีผลช่วยส่งเสริมและปกป้องหลักนิติธรรม จากนั้นในหัวข้อสุดท้ายจะเป็นสรุปและข้อเสนอแนะ

หลักนิติธรรม (Rule of Law)

หลักนิติธรรมเป็นหลักการสำคัญในการปกครองระบบประชาธิปไตย เนื่องจากในรัฐสมัยใหม่ รัฐเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศโดยองค์กรของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐนี้ในการออกกฎหมาย บริหารประเทศ วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทและจัดทำภารกิจของรัฐอื่น ๆ โดยองค์กรของรัฐอาจใช้อำนาจเกินขอบเขตของตนตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นวงกว้าง และลุแก่อำนาจในที่สุด ดังนั้น การจำกัดอำนาจรัฐให้อยู่ภายใต้กรอบที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของหลักนิติธรรม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

วิวัฒนาการของหลักนิติธรรมเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ในเริ่มแรกเพลโต (Plato)² ได้เสนอแนวคิดการปกครองภายใต้ “ราชาปราชญ์” (Philosopher King) ผู้มีสติปัญญาล้ำเลิศ กล่าวหาญ และมีความยุติธรรม แต่อริสโตเติล³ (Aristotle) ผู้เป็นศิษย์เอกของเพลโตได้เสนอการปกครองภายใต้กฎหมายหรือหลักนิติธรรมเพื่อให้การปกครองมีความแน่นอนไม่เป็นตามอำเภอใจของผู้ใด ซึ่งในท้ายที่สุดเพลโตได้ยอมรับว่าการหาราชปราชญ์นั้นเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ ทำให้จากกล่าวได้ อริสโตเติลเป็นนักคิดคนแรกที่ได้กล่าวถึงหลักนิติธรรมไว้

ภายหลังจากการเกิดขึ้นของหลักนิติธรรมของอริสโตเติล หลักนิติธรรมได้ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากนักคิดที่มีชื่อเสียงหลายท่าน อาทิ ชิเซโร⁴ (Cicero) นักปราชญ์ชาวโรมัน, จอร์น ล็อก⁵ (John Locke), มองเตสกีเยอ⁶ (Montesquieu), เอ. วี. ไดซี่⁷ (Albert Venn Dicey) เป็นต้น โดยแม้นักคิดแต่ละท่านจะอธิบายรายละเอียดของหลักนิติธรรมไว้แตกต่างกัน แต่หลักการสำคัญของหลักนิติธรรมถูกอธิบายไว้คล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. หลักการปกครองโดยกฎหมาย มิใช่บุคคล

²David Clark, *The Many Meanings of The Rule of Law*,

Available : <http://www.lfip.org/lawe506/documents/lawe506davidclarke.pdf> [2017, May 15].

³Id.

⁴กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ทุกคนอยู่เพื่อรับใช้กฎหมายเพื่อที่วันหนึ่งเราจะได้เป็นอิสระอย่างแท้จริง”

⁵กล่าวไว้ว่า “เมื่อใดก็ตามที่ผู้มีอำนาจบัญญัติกฎหมาย ทำการบัญญัติกฎหมายที่เป็นการละเมิดทรัพย์สินของประชาชนหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนโดยการทำให้เป็นทาสโดยอำเภอใจ เป็นการที่พวกเขาประกาศสงครามกับประชาชน...อันเป็นการพราดสิ่งทีพระเจ้าประทานให้มนุษย์ทุกคน...”; Jim Powell, 1996, “John Locke: Natural Rights to Life, Liberty, and Property”, *The Freemann Publisher*.

⁶Brian Tamanaha, 2004, “On the Rule of Law”, *Cambridge University Express*, pp. 47.

⁷ดู Albert V. Dicey, 1959, “Introduction to the Study of the Law of the Constitution”, *London: MacMillan*, pp. 188-203.

การปกครองภายในรัฐ ต้องเป็นการปกครองโดยกฎหมาย ซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และกฎหมายที่ลำดับชั้นต่ำกว่าไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือกฎหมายลำดับรอง ไม่อาจขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้⁸

2. หลักการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติธรรมนั้น ต้องบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด เพื่อเป็นหลักประกันว่าการรับรองสิทธิเสรีภาพนี้จะถูกแก้ไขหรือล่วงละเมิดไม่ได้ เว้นแต่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น⁹

3. หลักการแบ่งแยกอำนาจ

การปกครองภายใต้หลักนิติธรรมต้องมีการบางแยกอำนาจรัฐออกไปเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ทำหน้าที่ตรากฎหมาย ฝ่ายบริหารทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย และฝ่ายตุลาการ ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทและตรวจสอบการกระทำของรัฐ เพื่อให้แต่ละฝ่ายถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน (Check and Balance) โดยฝ่ายตุลาการต้องมีหลักความเป็นอิสระของตุลาการ เพื่อให้การทำหน้าที่เป็นไปโดยปราศจากอคติและความเกรงกลัวต่ออำนาจใด ๆ¹⁰

เมื่อพิจารณาหลักนิติธรรมในประเทศไทย มีนักวิชาการหลายท่านพยายามอธิบายหลักนิติธรรมให้เป็นรูปธรรม เพื่อใช้ในระบอบกฎหมายไทย โดยขอยกคำอธิบายของศาสตราจารย์ ดร. กำชัย จงจักรพันธ์ ที่ได้อธิบายความหมายของหลักนิติธรรมว่า “หมายถึงหลักพื้นฐานทางกฎหมายที่กระบวนการทางกฎหมายและกระบวนการทางยุติธรรมจะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมนี้ หากกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมผลก็จะใช้บังคับไม่ได้หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หลักนิติธรรมคือ หลักที่อยู่เหนือ กฎหมายทั้งปวง”¹¹ โดยหลักนิติธรรมมีสาระสำคัญ 6 ประการ¹² คือ

1. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป

การบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นการใช้บังคับกับบุคคลทุกคนทั่วราชอาณาจักรไทย มิใช่การมุ่งใช้กับบุคคลบางกลุ่มหรือบางพื้นที่

2. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลังเป็นโทษแก่บุคคล

⁸ ศ.พิเศษ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)”, pp. 9.

⁹ Id, 10-11.

¹⁰ Id, 11.

¹¹ สิทธิพร ประวัตรุ่งเรือง, 2559, “หลักนิติธรรมกับสังคมไทย Rule of Law in Thai Society”, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยธนบุรี ปีที่ 10, ฉบับที่ 21, หน้า 120.

¹² Id, 120-121.

การที่บุคคลจะมีความผิดและโทษทางอาญา ก็เมื่อกฎหมายบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็น ความผิดและกำหนดบทลงโทษไว้ กฎหมายที่ออกมาภายหลังจะบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิด และมีโทษทางอาญาย้อนหลังไม่ได้

3. หลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จะกว่าจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด

ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลย จะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำ พิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด เพื่อเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยและทำให้ ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีอย่างเต็มความสามารถขณะดำเนินกระบวนการยุติธรรม

4. หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษา

หลักนี้เป็นเช่นเดียวกับที่กล่าวไปในเบื้องต้น เพื่อให้การพิจารณารรคดีเป็นไปด้วยความ เป็นกลางและปราศจากอคติ

5. หลักไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ

องค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น จะใช้ อำนาจเกินกว่าขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไม่ได้ หลักการข้อนี้เป็นหลักประกันสิทธิเสรีของประชาชน โดยทั่วไป

6. กฎหมายต้องไม่ยกเว้นความผิดให้แก่การกระทำในอนาคต

การบัญญัติกฎหมายยกเว้นการกระทำผิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตไม่สามารถกระทำได้ เพื่อมิ ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการป้องกันการกระทำผิดของตนในภายหน้าได้

อาจสรุปได้ว่า หลักนิติธรรมนั้นมุ่งเน้นจำกัดการใช้อำนาจรัฐให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ เพื่อไม่ให้ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยมีหลักการสำคัญ ได้แก่ หลักการปกครองด้วย กฎหมาย หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ และหลักความเป็นอิสระของ ตุลาการ

กลุ่มผลประโยชน์

(Interest Groups)

กลุ่มผลประโยชน์ คือ “การรวมตัวกันของบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ ทัศนคติ และผลประโยชน์ ร่วมกัน เพื่อมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ ซึ่งการที่บุคคลในกลุ่มมีวัตถุประสงค์ ทัศนคติ และ

ผลประโยชน์ที่คล้ายคลึงกัน มีผลทำให้ความเป็นสมาชิกของกลุ่มมีความแน่นแฟ้นและมั่นคงกว่า ความสัมพันธ์ของสมาชิกของกลุ่มโดยทั่วไป”¹³

จากความหมายข้างต้น กลุ่มผลประโยชน์ เป็นกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ ทัศนคติ และผลประโยชน์ร่วมกันมารวมตัวกันเพื่อการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรมบางอย่างขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ เช่น กลุ่มวิชาชีพ¹⁴ เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้มีการขึ้นค่าจ้างและเพิ่มสวัสดิการของกลุ่ม กลุ่มสิทธิสตรี เพื่อผลักดันให้มีการคุ้มครองสิทธิสตรีมากขึ้น กลุ่มทหารผ่านศึก เพื่อให้ได้รับสวัสดิการที่ดีขึ้น ฯลฯ ทำให้เห็นว่ากลุ่มผลประโยชน์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนความต้องการของสมาชิกในกลุ่มตนไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม อีกทั้ง ยังอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มผลประโยชน์ทำหน้าที่กระตุ้นและดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาล และการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานของรัฐอีกด้วย¹⁵

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์จะประสบความสำเร็จเพียงใดขึ้นอยู่กับ 4 ปัจจัย¹⁶ ได้แก่ ขนาดของกลุ่ม, สถานภาพทางสังคม, ความสามัคคีของกลุ่ม, ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ เนื่องจากการที่กลุ่มมีขนาดใหญ่ส่งผลให้กลุ่มมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น แต่แม้แต่กลุ่มขนาดเล็กก็สามารถประสบความสำเร็จได้จากสถานภาพทางสังคมที่สูงกว่า เช่น กรณีการต่อสู้ระหว่างกลุ่มแพทย์และแรงงานในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น อีกทั้งความสามัคคีภายในกลุ่มและผู้นำของกลุ่มยังช่วยให้กลุ่มมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอีกด้วย

เห็นได้ว่ากลุ่มผลประโยชน์ เป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันเจตจำนงของประชาชนให้เป็นนโยบายของรัฐ หรือการดำเนินการของรัฐ ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์มีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ขนาดของกลุ่ม สถานภาพทางสังคม ความสามัคคีของกลุ่ม และความเป็นผู้นำ ที่ต้องทำการพิจารณาและพัฒนาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มได้

กลุ่มผลประโยชน์กับการส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรม

การเมืองการปกครองของประเทศไทยในปัจจุบันมีความแตกต่างจากสมัยก่อน อันสังเกตได้จากการที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยมีการดำเนินการตรวจสอบการกระทำของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้ง ในปัจจุบันประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตได้มากขึ้น ทำให้สามารถรับข่าวสารได้รวดเร็วขึ้นและปริมาณที่มาก

¹³ จุมพล หนิมพานิช, 2552, “กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย : แนวเก่า แนวใหม่ และกรณีศึกษา Interest Groups and Thai Politics : Old & New Politics and Case studies”, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 53.

¹⁴ เช่น สหภาพแรงงาน สภานายความ แพทยสภา เป็นต้น

¹⁵ Id n 12, หน้า 109.

¹⁶ Id n 12, หน้า 59-62.

ขึ้น¹⁷ ซึ่งมีผลต่อการตื่นตัวการเมือง ดังที่เห็นได้จากการที่เพจที่มีชื่อเสียงในเฟซบุ๊กทำการแบ่งปันวิธีโอการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่ผิดกฎหมายจำนวนมาก หรือนโยบายที่มีความสุ่มเสี่ยงที่จะเกิดการคอร์รัปชันของรัฐบาล ทำให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนนี้อาจทำให้รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทำการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานให้มีความโปร่งใสและเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายมากยิ่งขึ้น

ในสถานการณ์เช่นนี้ กลุ่มผลประโยชน์ที่มุ่งเน้นตรวจสอบการกระทำของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ นี้ เพื่อสื่อสารกับประชาชนได้มากขึ้นและรวดเร็วขึ้น ซึ่งการกระทำการตรวจสอบนี้อาจมีได้หลายรูปแบบ เช่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การช่วยเหลือผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรม การนำเสนอการคอร์รัปชัน การต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี สิทธิเด็ก ฯลฯ ซึ่งการดำเนินการของกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่ม เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เป็นหลักการสำคัญที่ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560¹⁸

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยกลุ่มผลประโยชน์ ปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งอาจบางเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ให้การช่วยเหลือในขั้นตอนการดำเนินคดี เพื่อให้ตัวความได้รับความยุติธรรมอย่างเหมาะสม การต่อต้านการคอร์รัปชัน และการตรวจสอบการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย

กลุ่มผลประโยชน์ที่ให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนการดำเนินคดี

กลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนการดำเนินคดีโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มวิชาชีพทางกฎหมาย เนื่องจากมีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยตรงด้านกฎหมายที่เข้าใจสภาพปัญหาและสามารถหาทางออกได้อย่างเหมาะสม ซึ่งอาจยกตัวอย่างได้ดังนี้

สหภาพนายความและเนติบัณฑิตยสภา: หากจะกล่าวถึงการดำเนินการช่วยเหลือทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแล้ว สหภาพนายความและเนติบัณฑิตยสภาเป็นกลุ่มวิชาชีพที่สำคัญที่ต้องกล่าวถึง เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มเป็นผู้ปฏิบัติงานและมีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และมีสมาชิกของกลุ่มจำนวนมากการดำเนินการของกลุ่มวิชาชีพกฎหมายของสหภาพนายความและเนติบัณฑิตยสภา ครอบคลุมหลายประการแต่ประการหนึ่งที่เป็น การช่วยเหลือประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม คือ การจัดทนายอาสาเพื่อเป็นทนายให้กับประชาชนในกรณีที่ไม่สามารถจ้างทนายความได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาที่ประชาชนไม่สามารถจ้างทนายเพื่อทำ

¹⁷ บริษัท Yozzo, สถิติผู้ใช้งาน Internet ของประเทศไทยปี 2015, 2016,

Available : <http://www.veedvil.com/news/internet-users-and-usage-in-thailand-2015/> [2017, May 16].

¹⁸ มาตรา 3 วรรค 2

การต่อสู้คดีได้¹⁹ ซึ่งในการนี้ศาลจะเป็นผู้ถามความประสงค์ของจำเลยในการให้ศาลจัดหาทนายอาสาที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายให้หรือไม่ การดำเนินการของทนายอาสานี้เป็นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิชาชีพที่ช่วยปกป้องหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จะกว่าจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด ซึ่งเป็นหลักการสำคัญหลักหนึ่งของหลักนิติธรรม

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา: ถูกจัดตั้งขึ้นโดยมุ่งเน้นคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิ่งที่หลักนิติธรรมมุ่งคุ้มครอง โดยมูลนิธินี้ตีความความหมายของสิทธิมนุษยชนไว้กว้างขวาง อันได้แก่ สิทธิเสรีภาพของประชาชน สิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิประชาธิปไตย สิทธิในสิ่งแวดล้อม สิทธิของผู้บริโภค สิทธิในการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม สิทธิในเอกลักษณ์และการปกครองตนเอง สิทธิมนุษยชนในการพัฒนา รวมทั้งสิทธิในการพัฒนา สิทธิในการเลือกด้านต่าง ๆ และสิทธิของผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่ได้รับการรับรองโดยองค์การสหประชาชาติ หรือกำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ ปฏิญญา คำประกาศ หรือจารีตประเพณีระหว่างประเทศ โดยมูลนิธิดำเนินกิจกรรมทั้งการจัดตั้งโครงการเพื่อให้ความคุ้มครองประชาชน เพื่อให้สามารถดำเนินกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่ ได้แก่ โครงการยุติธรรมเพื่อแรงงานข้ามชาติ คลินิกกฎหมายแรงงานแม่สอด ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือทั้งแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าว²⁰ อีกทั้ง มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนายังได้จัดทำเอกสารที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ เช่น คติยุทธศาสตร์ เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ที่กล่าวถึงความยุติธรรมในคดียุทธศาสตร์ด้านสิทธิมนุษยชนในระบบความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย และยุทธศาสตร์การฟ้องคดีสังเคศเพื่อสกัดกั้นการเรียกร้อง การแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อีกด้วย²¹

มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม :โครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Litigation and Advocacy for the Wants) หรือ EnLAW จึงถูกจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยมีภารกิจมุ่งตรวจสอบและสนับสนุนให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นอยู่ (Positive Law) รวมถึงการผลักดันให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงกฎหมาย เพื่อคุ้มครองการใช้สิทธิของประชาชนและชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นดูแลปัญหามลพิษจากภาคอุตสาหกรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของ ประชาชน ชุมชน นอกจากนี้โครงการพัฒนาจำนวนมากเกิดขึ้นและดำเนินไปโดยภาคประชาชนมิได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาโครงการ หลายโครงการกระทบและละเมิดต่อสิทธิของประชาชนและชุมชนโดยตรง ซึ่งกฎหมายที่สิ่งแวดล้อมของประเทศไทยยังคงไม่สามารถป้องกันปัญหาและเยียวยาผลกระทบที่เกิดขึ้น

¹⁹ ดนตรี เกษมรัชดารักษ์, ทนายอาสา, Available :

<http://www.lawgeneration.net/%E0%B8%97%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%B2/> [2017, May 15].

²⁰ มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา, Available : http://hrdfoundation.org/?page_id=2 [2017, May 14].

²¹ มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา, คติยุทธศาสตร์เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย Strategic Litigation for Human Rights in Thailand, Available : <http://hrdfoundation.org/?p=1786> [2017, May 15].

ได้ เพราะนอกจากจะขาดการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพอย่างเคร่งครัดแล้ว ตัวบทกฎหมายยังมีความล้าสมัยไม่สามารถควบคุมและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้²²

มูลนิธินิติธรรมมีการดำเนินกิจกรรมหลักทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่ งานด้านการให้ความช่วยเหลือทางคดี งานเสริมสร้างศักยภาพด้านการใช้สิทธิทางกฎหมายของประชาชน และงานเผยแพร่รณรงค์²³ ซึ่งงานที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมมากที่สุดคือ งานด้านการให้ความช่วยเหลือทางคดี ซึ่งงานให้ความช่วยเหลือทางคดีนี้ มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อมดำเนินการช่วยเหลือผู้เสียหายที่มีคู่กรณีเป็นทั้งรัฐและเอกชน เช่น

- คดีผู้เสียหายจากกรณีอุบัติเหตุทางรังสีโคบอลต์-60 ฟ้องร้องดำเนินคดี กับสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ²⁴ เป็นกรณีที่เกิดส่วนหัวของเครื่องฉายรังสีทางการแพทย์ หรือ เครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 ที่ไม่ใช่แล้วถูกแยกชิ้นส่วนออกมา และบางส่วนถูกนำออกมาจากสถานที่เก็บที่ไม่มีการควบคุมดูแล นำไปเก็บไว้บริเวณที่จอร์จร้างในซอยอ่อนนุช ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคนเก็บของเก่า จัดการแยกชิ้นส่วนเพื่อจะนำไปขายเป็นเศษโลหะ ที่ร้านรับซื้อของเก่า ทำให้รังสีแพร่ออกมา ผู้ที่โดนรังสีเข้าไปต่างเกิดการเจ็บป่วยขึ้น เมื่อแพทย์ผู้ทำการรักษาสงสัยว่าเป็นการได้รับกัมมันตรังสีจากต้นกำเนิดรังสีจึงได้แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบและมีผลให้มีการดำเนินคดีในที่สุด ซึ่งคำตัดสินของศาลปกครองสูงสุดมีคำตัดสินให้สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ฟ้องคดีทั้ง 12 คน

- คดีที่ประชาชนในพื้นที่ จ.ประจวบคีรีขันธ์ถูกดำเนินคดีอาญาที่ศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อันเนื่องมาจากการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการรณรงค์คัดค้านโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินทั้งที่หิวกู๊ดและบ่อนอก จ. ประจวบคีรีขันธ์²⁵

- คดีที่ประชาชนใน จ.สงขลา ถูกดำเนินคดีอาญาอันเนื่องมาจากการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในชุมนุมรณรงค์คัดค้านการสร้างท่อก๊าซและโรงแยกก๊าซ ไทย-มาเลเซีย จ.สงขลา²⁶

- การฟ้องร้องสำนักงานตำรวจแห่งชาติและองค์กรฝ่ายปกครองของรัฐต่อศาลปกครองสงขลา กรณี การสลายการชุมนุม กลุ่มผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย²⁷ โดยศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาว่าการสลายการชุมนุมนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และมีคำสั่งให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ฟ้องคดีที่ไม่อาจใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้

²²มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม, Available : http://enlawfoundation.org/newweb/?page_id=4 [2017, May 13].

²³Id. Available : http://enlawfoundation.org/newweb/?page_id=7 [2017, May 13].

²⁴ศาลปกครองกลางคดีหมายเลขแดงที่ 1820/2545, ศาลปกครองสูงสุดคดีหมายเลขแดงที่ 415/2550

²⁵คดีหมายเลขแดงที่ 3283/2546 และคดีหมายเลขแดงที่ 2383/2548

²⁶คดีหมายเลขแดงที่ 2321/2547 และคดีหมายเลขแดงที่ 333/2550

²⁷คดีหมายเลขแดงที่ 51/2549

- การฟ้องร้องกรมควบคุมมลพิษต่อศาลปกครองกลาง ให้กับชาวบ้านหมู่บ้านคลิตี้ อ.ทองผาภูมิ จ. กาญจนบุรีผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีการแพร่กระจายของสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้เพื่อให้ทำการฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ล่างให้กับสู่สภาพปกติ²⁸ โดยศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการฟื้นฟูห้วยคลิตี้ และตรวจวิเคราะห์ค่าสารตะกั่วจนกว่าจะพบว่าสารตะกั่วไม่เกินกว่าค่ามาตรฐานและให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดี ทั้ง 22 คน

ศูนย์ทนายความมุสลิม: ถูกจัดตั้งขึ้นเนื่องจากเล็งเห็นว่าประชาชนจำนวนมากไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการทางกฎหมาย เพราะขาดความรู้ความเข้าใจสิทธิเสรีภาพที่กฎหมายรับรองทำให้เกิดความเสียหายและไม่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้อย่างเต็มความสามารถ ศูนย์ทนายความมุสลิมจึงเข้ามาดำเนินการให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้ได้รับความเดือนร้อนและไม่ได้รับความเป็นตามสิทธิที่รับรองไว้ในกฎหมาย²⁹

ศูนย์ทนายความมุสลิมดำเนินกิจกรรมคล้ายกับกลุ่มอื่น ๆ คือ การช่วยเหลือทางคดี การให้คำปรึกษา และการเผยแพร่ความรู้ ซึ่งการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมโดยตรง คือ การช่วยเหลือทางคดี เช่น คดีนายแพทย์ แวมะหาดี แวดาโอ้และพวก ที่ถูกตั้งข้อหาเป็นสมาชิกขบวนการก่อการร้าย เจไอ, คดีลักพาตัวนายสมชาย นิละไพจิตร ผู้ทำหน้าที่เป็นทนายความในคดี และความมั่นคงอื่น ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีกว่า 400 คดี โดยมีความเกี่ยวข้องกับกรณีการยื่นคำร้องคัดค้านการควบคุมตัว กรณีการควบคุมตัวโดยมิชอบ กรณีการซ้อมทรมานผู้ถูกควบคุมตัว ซึ่งจากการดำเนินการของศูนย์ทนายความมุสลิมส่งผลให้ผู้ถูกควบคุมตัวได้รับการปล่อยตัว และทำให้จำนวนการร้องเรียนกรณีซ้อมและทรมานระหว่างควบคุมตัวลดลงอย่างรวดเร็ว³⁰

กลุ่มผลประโยชน์กับการต่อต้านคอร์รัปชัน

นอกเหนือจากการให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนการดำเนินคดีแล้ว การต่อต้านคอร์รัปชันเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่ช่วยคุ้มครองและส่งเสริมหลักนิติธรรม ทำให้เจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยโปร่งใสปราศจากการทุจริตและไม่กระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจยกตัวอย่างได้ ดังนี้

โครงการแนวร่วมปฏิบัติของภาคเอกชนไทยในการต่อต้านการทุจริต (Thailand's Private Sector Collective Action Coalition Against Corruption: CAC) : CAC เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งโดยรัฐบาลและสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ตั้งแต่ปี 2553 และดำเนินการจัดตั้งโดยความร่วมมือของ 8 องค์กรชั้นนำในภาคเอกชนไทย ได้แก่ สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (IOD) หอการค้าไทย หอการค้าต่างชาติ สมาคม

²⁸ คดีหมายเลขดำที่ 214/2547

²⁹ มูลนิธิทนายความมุสลิม, Available :http://th.macmuslim.com/?page_id=2 [2017, May 18].

³⁰ Id.

บริษัทจดทะเบียนไทย สมาคมธนาคารไทย สภาธุรกิจตลาดทุนไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เปลี่ยนทัศนคติผู้นำภาคธุรกิจปฏิเสธการมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชันทุกรูปแบบโดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการต่อต้านการทุจริตและร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในวงกว้าง
2. ผลักดันให้ภาครัฐปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างโปร่งใส ยอมรับการมีส่วนร่วมและตรวจสอบได้จากภาคเอกชนและประชาสังคม เพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะจากการทุจริตคอร์รัปชัน
3. ส่งเสริมและขยายเครือข่ายการประกอบธุรกิจที่สะอาดปราศจากการผูกขาดหรือซื้อความได้เปรียบจากเงินสินบน โดยเน้นไปที่การใช้ระบบกลไกตลาดและการแข่งขันด้วยราคาและคุณภาพของสินค้าและบริการ

โดยมีการดำเนินกิจกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการต่อต้านคอร์รัปชัน อันได้แก่ การขยายแนวร่วมต่อต้านการทุจริตไปยังภาคธุรกิจต่าง ๆ เพิ่มจำนวนบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ การให้ความรู้ผ่านการอบรมสัมมนา การสร้างกระบวนการรับรองและกำหนดมาตรฐานระบบป้องกันการทุจริต ให้แก่ภาคเอกชน และเป็นสื่อกลางในการรวบรวมปัญหาจากภาคเอกชนไปสู่ภาครัฐ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงในภาครัฐ รวมทั้งให้คำแนะนำ ข้อเสนอการจัดทำนโยบายของรัฐในเรื่องการป้องกันและต่อต้านการทุจริต³¹ ส่งผลให้มีบริษัทเอกชนเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก โดยในไตรมาสที่ 3 ของปี 2557 มีบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ 179 บริษัทเข้าร่วมโครงการ CAC คิดเป็นร้อยละ 69 ของมูลค่าตลาดรวม เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 44 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริษัทขนาดใหญ่ในตลาดหลักทรัพย์ให้ความสำคัญต่อการทำธุรกิจอย่างโปร่งใส เป็นเครื่องชี้วัดที่ดีถึงคุณภาพการกำกับดูแลกิจการของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์³²

กลุ่มผลประโยชน์ที่ดำเนินการตรวจสอบการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย

นอกเหนือการช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม การดำเนินการรณรงค์ต่อต้านคอร์รัปชันแล้ว ยังมีกลุ่มผลประโยชน์อีกประเภทหนึ่งที่ทำกรตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ซึ่งอาจยกตัวอย่างได้ ดังนี้

³¹CAC, ความเป็นมา โครงการแนวร่วมปฏิบัติ (collective Action Coalition) ของภาคเอกชนไทยในการต่อต้านการทุจริต, Available :<http://thai-cac.com/node/7601> [2017, May 18].

³²ผู้จัดการออนไลน์, CAC เตรียมระดมไอเดียสู้คอร์รัปชัน เผยภาคธุรกิจร่วมใจด้านโกงเพิ่มขึ้น 44%, Available : <http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9570000117787> [2017, May 16].

องค์กรต่อต้านการคอร์รัปชันประเทศไทย(Anti-Corruption Organization of Thailand) : นับเป็นความพยายามครั้งแรกของภาคเอกชนที่ต้องการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันอันเลวร้ายและบั่นทอนการพัฒนาประเทศมาอย่างยาวนาน มีองค์กรจากภาคเอกชนภาครัฐภาคการศึกษา และองค์กรระหว่างประเทศ เข้าร่วม 23 แห่งโดยได้จัดงานสัมมนา“ต่อต้านคอร์รัปชัน : จุดเปลี่ยนประเทศไทย” ขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2554 ณ โรงแรมพลาซ่าแอทธินี โดยในปี พ.ศ.2557ได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิ ในปี ปัจจุบันมีภาคีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 51 องค์กร³³

องค์กรต่อต้านคอร์รัปชันดำเนินการหลัก 3 ประการ คือ การให้ความรู้และปลูกฝังความคิดต่อต้านการคอร์รัปชัน ป้องกันและสอดส่องให้เกิดการคอร์รัปชันน้อยที่สุด สนับสนุนและผลักดันให้มีการเปิดโปงและดำเนินการทางกฎหมายต่อการคอร์รัปชัน โดยมีโครงการเด่น เช่น โครงการหมาเฝ้าบ้าน การผลักดันการปฏิรูปกฎหมายด้านการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน (พ.ร.บ. อำนาจความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558, พ.ร.ฎ. การทบทวนความเหมาะสมของกฎหมาย พ.ศ. 2558, พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างและบริหารพัสดุ ฯลฯ)³⁴

นี่คือตัวอย่างของกลุ่มที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมเกี่ยวกับการใช้อำนาจโดยมิชอบของรัฐ การคอร์รัปชัน และการส่งเสริมความยุติธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเป็นเพียงตัวอย่างส่วนหนึ่งจากกลุ่มต่าง ๆ อีกมากมาย อีกทั้งยังมีหน่วยงานของรัฐอื่นที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมอีก เช่น ศูนย์ดำรงธรรม³⁵ ศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ³⁶ ศูนย์คุ้มครองสิทธิเสรีภาพในคดีอาญา สำนักงานศาลยุติธรรม³⁷ ฯลฯ

³³ องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย), เกี่ยวกับองค์กร, Available

:http://www.anticorruption.in.th/2016/th/about1.php#about1_section [2017, May 18].

³⁴ องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย), งานของเรา, Available :

http://www.anticorruption.in.th/2016/th/ourjob.php#ourjob3_section [2017, May 18].

³⁵ ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย, Available :<http://www.damrongdharma.moi.go.th/> [2017, May 18].

³⁶ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, Available :<http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/index.php> [2017, May 18].

³⁷ สื่อศาล, ความคืบหน้าการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิเสรีภาพในคดีอาญา, จดหมายข่าวสำนักงานศาลยุติธรรม 2559, Available : http://www.iprd.coj.go.th/doc/data/iprd/iprd_1472616497.pdf [2017, May 17].

สรุปและข้อเสนอแนะ

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งสำหรับประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ เนื่องจากหลักนิติธรรมจำกัดการใช้อำนาจรัฐขององค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ จึงทำให้สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ไม่ถูกละเมิดด้วยการใช้อำนาจรัฐโดยอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือที่อาจสรุปอย่างกระชับได้ว่า การปกครองโดยกฎหมาย หากการกระทำขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กลุ่มผลประโยชน์ คือ การรวมกันของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ ผลประโยชน์ และทัศนคติที่คล้ายคลึงกัน มารวมตัวกันเพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนหรือมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมีด้วยกันทั้งหมด 4 ปัจจัย อันได้แก่ ขนาดของกลุ่ม สถานภาพทางสังคมของกลุ่ม ความสามัคคีภายในกลุ่ม และความเป็นผู้นำ ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์นี้ในมุมมองหนึ่งเป็นการผลักดันเจตจำนงของประชาชนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มให้เป็นนโยบายของรัฐ

กลุ่มผลประโยชน์สามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นไปเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่กลุ่มวิชาชีพทนายความและนักกฎหมาย จะเป็นกลุ่มวิชาชีพที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญโดยตรงที่ปฏิบัติงานอยู่เป็นประจำทำให้สามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสมนอกจากนั้น ยังมีกลุ่มอื่น ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อมุ่งคุ้มครองหลักนิติธรรมในลักษณะอื่นอีก เช่น การตรวจสอบกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ การต่อต้านคอร์รัปชัน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มผลประโยชน์ที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมแล้วสามารถแยกกลุ่มผลประโยชน์ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มที่ดำเนินการในลักษณะทั่ว ๆ ไป ไม่ได้จำกัดลักษณะของการเคลื่อนไหว เช่น สภานายความและเนติบัณฑิตยสภาที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเป็นธรรมโดยเฉพาะคดีอาญา และกลุ่มที่ดำเนินการโดยมุ่งลักษณะที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ได้แก่ มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา ที่มุ่งเน้นคุ้มครองเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งเน้นช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับ ความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำอันมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน และศูนย์ทนายความมุสลิม ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหรือจำเลยในคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งบทบาทของกลุ่มทั้ง 2 ประเภทนี้มีความสำคัญต่อการส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมไม่แตกต่างกัน เพียงแต่มีวัตถุประสงค์และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกัน แต่ก็มีผลการดำเนินการที่ประสบความสำเร็จทำให้ภาครัฐมีความตื่นตัวและระมัดระวังการกระทำของตนเองมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มผู้ประโยชน์ที่ได้กล่าวไปแล้ว สามารถสังเกตได้ว่ากลุ่มมีทั้งที่มีขนาดใหญ่ (สภานายความ) และขนาดเล็ก (ศูนย์ทนายความมุสลิม) ที่มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ความสามัคคีของกลุ่มขนาดใหญ่ที่น้อยกว่ากลุ่มขนาดเล็กสามารถทดแทนได้ด้วยคุณภาพ

ของผู้นำที่ดีกว่า ทำให้เห็นว่า แต่ละกลุ่มที่กล่าวมาสามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงได้ตามแนวทางของตนเอง

แต่อย่างไรก็ดี แม้กลุ่มต่าง ๆ จะสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ของตนแล้ว แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และการได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมเป็นหลัก ซึ่งยังไม่ครอบคลุมหลักการอื่น ๆ ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของหลักนิติธรรม เช่น หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เป็นต้น ดังนั้น กลุ่มต่าง ๆ อาจต้องดำเนินการให้ครอบคลุมหลักการอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อที่จะสามารถส่งเสริมและคุ้มครองหลักนิติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บรรณานุกรม

- David Clark, The Many Meanings of The Rule of Law, Available :
<http://www.lfip.org/lawe506/documents/lawe506davidclarke.pdf> [2017, May 15].
- Jim Powell, 1996, “John Locke: Natural Rights to Life, Liberty, and Property”, The Freemann Publisher.
- Brian Tamanaha, 2004, “On the Rule of Law”, Cambridge University Express.
- Albert V. Dicey, 1959, “Introduction to the Study of the Law of the Constitution”, London: MacMillan.
- ศ.พิเศษ ชานินทร์ กรัยวิเชียร, “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)”
สิทธิพร ประวัตินรุ่งเรือง, 2559, “หลักนิติธรรมกับสังคมไทย Rule of Law in Thai Society”,
วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี ปีที่ 10, ฉบับที่ 21.
- จุมพล หนิมพานิช, 2552, “กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย : แนวเก่า แนวใหม่ และกรณีศึกษา
Interest Groups and Thai Politics : Old & New Politics and Case studies”,
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 2.
- บริษัท Yozzo, สถิติผู้ใช้งาน Internet ของประเทศไทยปี 2015, 2016,
Available : <http://www.veedvil.com/news/internet-users-and-usage-in-thailand-2015/> [2017, May 16].
- ดนตรี เกษมรัชดาร์ักษ์, ทนายอาสา, Available :
<http://www.lawgeneration.net/%E0%B8%97%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%B2/> [2017, May 15].
- มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา, Available : http://hrdfoundation.org/?page_id=2
[2017, May 14].
- มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา, คดียุทธศาสตร์เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย
Strategic Litigation for Human Rights in Thailand, Available :
<http://hrdfoundation.org/?p=1786> [2017, May 15].
- มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม, Available : http://enlawfoundation.org/newweb/?page_id=4,
http://enlawfoundation.org/newweb/?page_id=7 [2017, May 13].
- ศาลปกครองกลางคดีหมายเลขแดงที่ 1820/2545, ศาลปกครองสูงสุดคดีหมายเลขแดงที่ 415/2550
คดีหมายเลขแดงที่ 3283/2546 และคดีหมายเลขแดงที่ 2383/2548
คดีหมายเลขแดงที่ 2321/2547 และคดีหมายเลขแดงที่ 333/2550
คดีหมายเลขแดงที่ 51/2549
คดีหมายเลขดำที่ 214/2547

มูลนิธิหนายความมุสลิม, Available :http://th.macmuslim.com/?page_id=2 [2017, May 18].

CAC, ความเป็นมา โครงการแนวรวมปฏิบัติ (collective Action Coalition) ของภาคเอกชนไทยใน การต่อต้านการทุจริต, Available :<http://thai-cac.com/node/7601> [2017, May 18].

ผู้จัดการออนไลน์, CAC เตรียมระดมไอเดียสู้คอร์รัปชัน เผยภาคธุรกิจร่วมใจต้านโกงเพิ่มขึ้น 44%, Available :
<http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9570000117787> [2017, May 16].

องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย), เกี่ยวกับองค์กร, Available :http://www.anticorruption.in.th/2016/th/about1.php#about1_section [2017, May 18].

องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย), งานของเรา, Available :http://www.anticorruption.in.th/2016/th/ourjob.php#ourjob3_section [2017, May 18].

ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย, Available :<http://www.damrongdhama.moi.go.th/> [2017, May 18].

กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ, Available :<http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/index.php> [2017, May 18].

สื่อศาล, ความเป็นมา การจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิเสรีภาพในคดีอาญา, จดหมายข่าวสำนักงานศาล ยุติธรรม 2559, Available :
http://www.iprd.coj.go.th/doc/data/iprd/iprd_1472616497.pdf [2017, May 17].